

Det 4. nordiske Historikermøde i København og Sorø 29. Juni-4. Juli 1926.

AF

AXEL LINVALD.

I N DEN Afslutningen af det 3. nordiske Historikermøde i Göteborg 7. Juli 1923 rejste Dagens Mødeleder, Prof. Aage Friis, Spørgsmaalet om en Fortsættelse af de nordiske Historikermøder. Han meddelte, at Göteborg Mødets Præsidium havde drøftet Sagen og anbefalede Fortsættelsen, samt tilføjede, at der fra dansk Side næredes Ønsker om, at det næste Møde maatte blive afholdt i København. Forsamlingen sluttede sig til disse Udtalelser, fastsatte Tidspunktet til 1926 og nedsatte en Organisationskomité, bestaaende af Professorerne Almquist, Friis, Gran, Koht, Ólason, Romdahl, Sylwan og Wrangel, Rigsantikvar Fett og Docent Castrén samt Mødets Generalsekretær, Lektor Wimarson. Det blev overdraget til sidstnævnte at foretage de indledende Skridt.

I sin Udtalelse paa Göteborg-Mødet havde Prof. Aage Friis betonet, at Mødets Afholdelse i København maatte blive afhængig af en almindelig Tilslutning blandt hans danske Kolleger. Allerede i September 1923 omsendte han derfor til en Række danske Historikere et Referat af de faldne Udtalelser og foreslog derefter, at Henvendelsen fra den i Göteborg nedsatte Komité blev rettet til Formændene for Dansk historisk Forening, Museumsdirektør Dr. phil. M. Mackeprang, og for Historisk Samfund, Redak-

tør cand. mag. Erik Møller. Da derpaa fremkom en Forespørgsel fra Lektor Wimarson tilligemed en Meddelelse om, at man blandt svenske Historikere, baade i Uppsala, Lund og Göteborg, nærrede betydelig Interesse for Mødets Afholdelse, udsendte de nævnte Formænd 20. Maj 1925 en Indbydelse til et forberedende Møde, stilet til Medlemmerne af »Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Sprog og Historie« og af »Selskabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie«, til Bestyrelsen for »Dansk historisk Fællesforening« samt til 20 andre aktive Historikere. Mødet, afholdt 28. Maj 1925, konstaterede ved Afstemning, at der var almindelig Stemning for Afholdelse af et Historikermøde i København, men udsatte den endelige Beslutning, indtil et særligt nedsat Udvalg yderligere havde overvejet Sagen. Udvalget kom til at bestaa af fhv. Professor Johs. Steenstrup, fhv. Rigsarkivar Kr. Erslev, fhv. Statsminister N. Neergaard, Professorerne J. Oskar Andersen, Erik Arup, Knud Fabricius, Aage Friis og Poul Johs. Jørgensen, Rigsarkivar L. Laursen, Museumsdirektør M. Mackeprang, Overbibliotekar Carl S. Petersen samt cand. mag. Erik Møller.

Medlemmerne af dette Udvalg drøftede derefter Sagen, som endelig paany 18. September og 19. November 1925 blev underkastet en nærmere Drøftelse indenfor den ovenfor nævnte mere omfattende Kreds af Historikere. Særlig forhandlede man om Tilrettelæggelsen af dets Form. Professorerne Erik Arup og Aage Friis gjorde gældende, at man i betydelig Grad burde komme bort fra de Foredrag om specielle Emner, som er almindelig paa videnskabelige Kongresser, og i Stedet for søge at faa fremdraget Hovedspørgsmaal indenfor almindelig Historieforskning, enten af metodisk eller praktisk Betydning eller af aktuel Karakter. Der burde opstilles en fast Arbejdsplan, og en nedsat Centralkomité have Ret til at bestemme, hvilke Emner der skulde komme til Drøftelse. For hvert Forhandlingsspørgsmaal skulde een eller to Indledere, valgt af Centralkomitéen efter Samraad med særligt interesserede i de forskel-

lige Lande, i Foredrag paa ca. $\frac{1}{2}$ Time gøre Rede, hvorefter skulde følge en omfattende Diskussion. Indlederens Theses skulde i god Tid før Mødets Afholdelse i sammentrængt Form være meddelt samtlige Deltagere.

Resultatet blev Beslutningen om Afholdelse af det nordiske Historikermøde i Sommeren 1926, at en væsentlig Del af Forhandlingerne — efter Forslag af Professor Aage Friis — skulde henlægges til Sorø, og at Mødet i alt væsentlig skulde afholdes i de overleverede Former. Fra forskellig Side blev det dog fremhævet, at Ledelsen saa vidt mulig skulde virke hen til, at Foredragene ikke blev altfor specielle, og navnlig sørge for, at der til hver Forhandlingsdag blev tilvejebragt et Foredrag om et mere almindeligt Emne, evt. med flere Indledere, og saaledes at der i Forvejen var omsendt en kortfattet Disposition.

Den nærmere Ordning blev overdraget en Komité, bestaaende af Prof. Dr. phil. Aage Friis som Præsident; Raadstuearkivar, Magister Axel Linvald som Generalsekretær; samt som Medlemmer Prof. Dr. theol. J. Oskar Andersen; Prof. Dr. phil. Vilh. Andersen; stud. mag., Formand for »De Historiestuderende« Preben Arentoft; Museumsdirektør, Docent, Dr. phil. Francis Beckett; Kgl. Ordenshistoriograf, Dr. phil. Louis Bobé, Formand for Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personhistorie; Prof. Dr. phil. Knud Fabricius, Formand for Dansk historisk Fællesforening; Dr. phil. Ellen Jørgensen; Prof. Poul Johs. Jørgensen; Rigsarkivar L. Laursen; Direktør for Nationalmuseet, Dr. phil. M. Mackeprang, Formand for Dansk historisk Forening; Redaktør, cand. mag. Erik Møller, Formand for Historisk Samfund.

Komitéens Indbydelse til Deltagelse i Mødet blev tiltraadt af Prof. Dr. phil. Erik Arup, Undervisningsminister, Fru Nina Bang, fhv. Rigsarkivar, Dr. phil. Kr. Erslev, fhv. Statsminister N. Neergaard, Overbibliotekar Carl. S. Petersen, fhv. Professor, Dr. jur. & phil. Johs. Steenstrup og fhv. Generalløjtnant, Dr. phil. A. Tuxen.

Mødets praktiske Forberedelse og Organisation blev overdraget Præsidenten og Generalsekretæren; kun om mere principielle Spørgsmaal skulde der træffes Bestemmelse af det samlede Udvalg. Det var en Forudsætning, at selve Mødets Ledelse, ligesom i Oslo og Göteborg, skulde overtages af et af Mødet valgt Præsidium, bestaaende af de ældste Professorer, Rigsarkivarer etc. i de forskellige nordiske Lande.

Endnu stod tilbage i Hovedtrækkene at tilrettelægge Mødets ydre Rammer, tilvejebringe de nødvendige Pengemidler, skaffe Lokaler etc. Tidspunktet blev fastsat til 29. Juni—4. Juli 1926, 29. og 30. Juni i København, 1.—4. Juli i Sorø. Til Forhandlingerne i København stillede Universitetet sine Lokaler til Raadighed; under Opholdet i Sorø (Indkvartering saavel som til Afholdelse af Foredrag) gav Undervisningsministeriet Tilladelse til at benytte Sorø Akademi. Dets Rektor Hr. Raaschou Nielsen og hans Frue paatog sig beredvilligt det store Arbejde, der var forbundet med at huse og forpleje de mange Mennesker i Sorø. Endelig kan nævnes, at en Række Studenter og yngre Deltagere under Opholdet i København blev indkvarteret paa de forskellige Studenterkollegier. De nødvendige Pengemidler tilvejebragtes ved Deltagernes Bidrag. Rask-Ørsted Fondet bevilgede et Tilskud paa 3000 Kr., Ny Carlsberg Fondet paa 1200 Kr., medens den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse ydede et Bidrag paa indtil 2000 Kr. Endelig var der, om det skulde blive nødvendigt, anonymt stillet et Beløb paa 500 Kr. til Raadighed.

I Løbet af Foraaret 1926 blev Mødets Rammer fastlagt og de nødvendige Aftaler truffet. Gennem en omfattende Korrespondance med Historikere i de andre nordiske Lande blev de mere almindelige Foredragsemner fastsat og Indlederne udpeget. Fra alle Hold viste man stor Interesse for den fremsatte Tanke i nogen Grad at samle Drøftelsen om Spørgsmaal af teoretisk og praktisk Karakter. Foreløbig blev man enig om til en Begyndelse at faa en

Forhandling i Gang om Historieforskningens nuværende Organisation i de 5 nordiske Lande. Fra dansk Side paa-tog fhv. Rigsarkivar Kr. Erslev sig at indlede med en Redegørelse for Arbejdet i Danmark. Samtidig indløb Anmeldelser af talrige Foredrag om Emner, hentet fra de forskelligste Dele af den historiske Arbejdsmark, almindelig politisk og økonomisk Historie, Litteratur- og Kunsthistorie etc. I Løbet af Maj Maaned kunde den danske Møde-Komité udsende et foreløbigt Program tilligemed de nødvendige Meddelelser om Mødets praktiske Ordning. Af Deltagere anmeldtes ca. 150.

Den 29. Juni samledes Deltagerne i København. Enkelte af de anmeldte udeblev, andre kom til Gengæld til; langt de fleste deltog i Stævnet fra Begyndelsen til Slutningen, nogle enkelte overværede kun en Del af dets Forhandlinger. Ialt var der 140 Deltagere, 65 fra Danmark, 10 fra Finland, 1 Estlænder og 4 Islændere, 10 fra Norge og 50 fra Sverige. Alle Aldersklasser saavel som alle Arbejdsfelter inden for det historiske Forskningsomraade var repræsenteret. Særlig mange kom der fra Uppsala og Stockholm, særlig faa fra Lund. Fra Danmark og Sverige mødte der talrige historiske Studenter.

Deltagere i Mødet var følgende:

Fra Danmark:

Dr. phil. Ada Adler — Professor, Dr. theol. J. Oskar Andersen — Professor, Dr. phil. Vilh. Andersen — Museumsinspektør Otto Andrup — Stud. mag. Preben Arentoft — Stud. mag. Ellen Arnstrøm — Stud. mag. L. A. Balslev — Cand. mag. R. A. Balslev — Undervisningsminister Nina Bang — Museumsdirektør, Docent, Dr. phil. Francis Beckett — Kgl. Ordenshistoriograf, Dr. phil. Louis Bobé — Stud. mag. Niels Bonnesen — Cand. theol. Marie Bull — Cand. mag. Alma Christensen — Stud. mag. Elly Christensen — Lektor H. V. Clausen med Frue — Adjunkt, cand. mag. Poul Colding — Adjunkt, cand. mag. Flemming Dahl — Fhv. Rigsarkivar, Dr. phil. Kr. Erslev — Professor, Dr. phil. Aage Friis — Ad-

junkt, cand. mag. H. Fusing — Journalist L. Gudmand-Høyer — Arkivar Holger Hansen — Magister art. Peter Hansen — Cand. mag. Hassø — Overretssagfører Paul Hennings — Adjunkt, cand. mag. C. A. Henrichsen — Magister art. V. Hermansen — Rektor em. H. P. Hoff-Hansen — Dr. phil. Lis Jacobsen — Dr. phil. Ellen Jørgensen — Professor Poul Johs. Jørgensen — Oberst R. Kall — Postmester C. Klitgaard — Cand. mag. Gunnar Knudsen — Landsarkivar Hans Knudsen — Cand. theol. H. Koch — Bibliotekar Alfred Krarup — Lektor Kirsten Langkilde — Rigsarkivar L. Laurson — Raadstuearkivar Axel Linvald med Frue — Dr. phil. Vilh. Lorenzen — Museumsdirektør, Dr. phil. M. Mackeprang — Dr. phil. P. Munch — Lektor Th. A. Müller — Redaktør, cand. mag. Erik Møller med Frue — Fhv. Statsminister N. Neergaard — Adjunkt Chr. Nielsen — Cand. mag. Gerda Nielsen — Rektor Maria Nielsen — Stud. mag. Georg Nørregaard — Museumsdirektør Th. Oppermann — Overbibliotekar Carl S. Petersen — Museumsinspektør, Kaptajn Otto Smith — Stud. mag. Børge Skoutrup Sano — Sognepræst P. Severinsen — Professor, Dr. jur. Johs. Steenstrup — Cand. mag. Sigrid Sørensen — Generalløjtnant, Dr. phil. A. Tuxen — Lektor, Dr. phil. Henrik Ussing — Stud. mag. Jens Vibæk — Overretssagfører Joh. Werner.

Fra Finland:

Fil. dr. Eric Anthoni — Arkivarie, Docent, Fil. dr. Kaarlo Blomstedt — Professor, Fil. dr. Carl v. Bonsdorff med Frue — Docent, Fil. dr. Jalmari Jaakkola — Docent Einar W. Juvelius — Rektor Carl Sanmark med Frue — Professor, Fil. lic. Gunnar Suolahti — Professor, Fil. dr. P. O. v. Törne.

Professor A. R. Cederberg (Dorpat).

Fra Island:

Bibliotekar, Dr. phil. S. Blöndal med Frue — Professor, Dr. phil. Páll Eggert Ólason med Datter.

Fra Norge:

Professor, Dr. phil. Edv. Bull med Frue — Arkivar Einar Jansen — Student Åse Grude Koht — Professor, Dr. phil. Halvdan Koht — Professor Oluf Kolsrud — Docent, Dr. theol. Andr. Seierstad — Bibliotekar A. H. Wiesener med Frue — Dr. juris Kr. Østberg.

Fra Sverige:

Fil. stud. Sverker Agren — Fil. stud. Oscar Ahlén — Riksarkivarie, Fil. dr. Helge Almquist — Førstearkivarie, Fil. dr. L. M.

Bååth — Arkivarie Gunnar Bolin med Frue — Førstebibliotekarie, Fil. dr. Samuel E. Bring — Fil. kand. Ester Brusewitz — Fil. kand. Olof Byström — Bibliotekar, Fil. dr. Gunnar Carlquist — Lektor, Fil. dr. Waldemar Carlsson — Fil. kand. Bo Enander — Fil. stud. Carl Ericson — Fil. dr. Arthur Evers — Frøken Ruth Fischer — Fil. dr. Axel Forsström — Professor, Fil. dr. August Hahr med Frue — Professor, Fil. dr. Eli Heckscher — Lektor Gustaf Jacobsen — Fil. dr. Axel Jonsson — Fil. kand. Ragnar Liljedahl — Amanuens Birger Lindén — Lærerinde Ragnhild Linder — Fil. dr. Yngve Lorents — Fil. lic. Efraim Lundmark — Lektor Gustaf Lundstén — Fil. stud. Lasse Madsen — Amanuens, Fil. lic. Karl Melander — Fil. kand. Arne Munthe — Førstearkivarie, Fil. dr. Erik Naumann med Frue — Elementarlærerinde Esther Norrman — Arkivarie Ernst Nygren — Fil. stud. Reinhold Odenkrants — Lærerinde Ruth Philip — Fil. dr. Klaës Reinhold — Lektor S. Samuelsson — Docent, Fil. dr. Adolf Schück — Fil. stud. Gunnar Skogland — Professor, Rektor, Fil. dr. Otto Sylwan — Fil. kand. Tom Söderberg — Amanuens, Fil. lic. Bertel Thyresson — Professor, Fil. dr. Sv. Tunberg — Fil. kand. Harry Wallin — Fil. lic. Knut Wichman med Frue — Lektor, Fil. dr. Nils Wimarson — Professor, Fil. dr. Georg Wittrock — Fil. dr. Hans Wählin — Bibliotekar, Redaktør Karl Wählin.

I Henhold til forudgaaende Indbydelse samledes paa Universitetet 29. Juni om Formiddagen en mindre Kreds for i Fællesskab at træffe Aftale om Forslag til Valg af Mødets Præsidium, behandle forskellige Spørgsmaal vedrørende de forestaaende Forhandlinger, samt tillige drøfte Formerne for de fremtidige nordiske Historikermøder. Indbydelse var i Forvejen tilsendt Medlemmerne af den i Göteborg nedsatte Organisationskomité, den ældste historiske Professor ved ethvert af Nordens Universiteter, Rigsarkivarerne, de foregaaende Møders Generalsekretærer samt Prof. Eli Heckscher fra Stockholms Handelshøjskole. Til Stede var Medlemmerne af den danske Komité med Undtagelse af Prof. Vilh. Andersen, som var forhindret, og Prof. Knud Fabricius, som ved Sygdom var afskaaret fra enhver Deltagelse i hele Mødet. Af de øvrige 7, som havde tiltraadt Indbydelsen, var til Stede fhv. Statsminister N. Neergaard, fhv. Generalløjtnant Tuxen samt fhv. Prof. Steen-

strup. For Finland mødte Prof. fil. dr. Carl von Bonsdorff, Prof. fil. lic. Gunnar Suolahti og Prof. fil. dr. P. O. von Törne. Islands Historieforskning var repræsenteret af Prof. Dr. phil. Páll Eggert Ólason, norsk Historie af Professorerne Dr. phil. Edv. Bull og Halvdan Koht. Fra Sverige kom Professor fil. dr. Eli Heckscher, Professor Rektor, fil. dr. Otto Sylwan, Professor fil. dr. Sv. Tunberg, Lektor fil. dr. Nils Wimarson samt Prof. fil. dr. Georg Wittrock.

Paa den danske Mødekomité's Vegne bød Professor Aage Friis Velkommen, gjorde Rede for Programmet og for de Ændringer i dets Sammensætning, som Afmeldinger etc. havde nødvendiggjort. Han rejste derefter Spørgsmaalet om Mødets Præsidium. I Overensstemmelse med tidligere Praksis anbefalede Prof. Halvdan Koht at foreslaa Mødet at sammensætte dets Præsidium af en dansk Præsident og 4 Vicepræsidenter, en fra hvert af de øvrige 4 nordiske Lande, samt den danske Generalsekretær. Forsamlingen vedtog derefter enstemmigt at foreslaa Mødet Valget af Prof. Aage Friis som Præsident, Rigsarkivar Helge Almqvist (Sverige), Professor v. Bonsdorff (Finland), Prof. Edv. Bull (Norge) og Prof. Ólason (Island) som Vicepræsidenter samt Raadstuearkivar Axel Linvald som Generalsekretær.

Paa finsk Historieforsknings Vegne udtalte Professor v. Bonsdorff et Ønske om, at det næste nordiske Historikermøde maatte blive afholdt i Helsingfors. Tanken mødte Tilslutning fra alle Sider. M. H. t. Tidspunktet blev der gjort opmærksom paa, at der i 1928 skal være et internationalt Historikermøde i Oslo, og at Island i 1930 fejrer sin Tusindaarsfest. Efter nogen Debat enedes man om foreløbig at foreslaa 1931 som det mest egnede Tidspunkt.

Professor Aage Friis indledede derefter en Drøftelse om Formen for de fremtidige nordiske Historikermøder og gjorde Rede for de forskellige Tanker, der i Anledning af Mødet i Danmark var kommen til Orde. Hans Udtalelser gav Anledning til en Diskussion, som viste Sympati for de fremsatte Tanker, om end adskillige (særlig Prof. Heck-

scher) nærrede Betænkeligheder ved Koreferentsystemet, som let kunde betage Diskussionerne deres Friskhed. Man var enig om i Forbindelse med Forberedelserne til det næste nordiske Historikermøde at genoptage Spørgsmaalet og nærmere lade det blive drøftet i den Komité, der desangaaende skulde nedsættes.

Forhandlingerne afsluttedes med en Sammenkomst i Langelinjes Pavillon.

Onsdag 30. Juni begyndte Mødets Forhandlinger. Efter at Prof. Aage Friis havde budt Velkommen, valgtes Præsidenten i Overensstemmelse med Forslaget, om hvilket man i Forvejen var enedes.

Præsidenten omtalte de tidligere nordiske Historikermøder og mindede om de særlig betydningsfulde Omstændigheder, under hvilke de havde fundet Sted: Mødet i Lund i Unionskrisens Dage og Oslo-Stævnet, da Island netop havde faaet sine statslige Forhold ordnede, Finland vundet sin Frihed, og Danmark bleven forenet med de danske Nordslesvigere, medens Mødet i Göteborg var knyttet til Byens 300 Aars Jubilæum. Naar nordiske Historikere nu for første Gang samles i Danmark, sker det ganske vist uden Tilknytning til nogen Mindetag eller dybt indgribende Begivenhed. Alligevel er en fælles Drøftelse af historiske Problemer og praktisk historisk Forskningsarbejde særlig betydningsfuld i Øjeblikket. For ganske nylig er der af Repræsentanter for Historieforskerne i mere end 20 Lande i og udenfor Europa bleven dannet en international Historikerorganisation, om hvilken der har været tænkt og talt i en Aarrække.

Ingen Videnskab er i den Grad nationalt bestemt som Historien. Dette betinger en Rigdom, som vi aldrig vil give Afkald paa, men det skaber ogsaa store Vanskeligheder. Den nationale Subjektivitet fremkalder en særlig Fare for Ensidighed.

Vi nordiske Historikere ved, hvad en nationalt præget, men samtidig ægte videnskabelig Historieforskning i de sidste Menneskealdre har betydet for Udviklingen af vore Folks sunde, berettigede, nationale Selvhævdelse og Selvbesindelse. Blot vi tænker paa enkelte afdøde Stormænd indenfor vor nordiske Videnskab, f. Eks. paa Ernst Sars, Harald Hjärne og A. D. Jørgensen, da ved enhver af os, hvilket folkeopdragende Arbejde Historieforskningen i Norden har udført. Men samtidig viser alene et flygtigt Blik paa de sidste Menneskealdres almindelige Verdensudvikling, hvor skæbne-

svanger den nationalhistoriske Ensidighed har virket, hvorledes den i mange Lande har fremkaldt en Selvovervurdering, der har gjort sit til at skabe nationalt Had.

Det er vor Tro, at Tankeudveksling og Samarbejde mellem Historikere fra de forskellige Lande ialtfald i nogen Maade kan raade Bod paa de store Vanskeligheder, vor Videnskab stilles overfor. I første Linje kan Samarbejdet bidrage til Løsning af en Række praktiske Opgaver, dernæst er det vor Erfaring og vor Tro, at slig Tankeudveksling, slig indbyrdes personlig Forstaaelse mellem de forskellige Landes historiske Forskere kan hjælpe til at fjerne Misforstaaelser, afsvække Modsætninger, nedbryde Mure og herigennem gavne den Verdensfred, der er en Livsbetingelse for al videnskabelig Forskning, men i særlig Grad for vor.

Vi nordiske Historikere har ved vore Møder den uhyre Fordel, at de fleste af os kan forstaa hinanden, naar vi taler vore egne Sprog. Vore Forhandlinger og vore Samtaler vil visselig vise os de store Forskelle, der er imellem os, men nu som før vil vi mærke, at vi dog mødes med en ganske anden umiddelbar Samfølelse end den, der kan findes paa en Verdenshistorikerkongres. Idet jeg byder Dem alle velkommen og aabner vort Møde, sker det da i det Haab, at vort Samvær maa blive frugtbart for hver enkelt af os, baade som Led i nordisk Samarbejde og som Indledning til nordiske Historikers Deltagelse i det internationale Samarbejde til vor Videnskabs Fremme.

Paa Mødets 4 Forhandlingsdage afholdtes følgende Foredrag:¹

Kr. Erslev: Organisation indenfor dansk Historieforskning².

Kildernes Opbevaring og Ordning: Den af A. D. Jørgensen skabte Arkivorganisation byggede paa den nøje Sammenhæng mellem Embedsvirksomhederne og Arkiverne, og i de sidste var Ordningen efter Hjemhør (Proveniens) nu helt gennemført; for at lette Benyttelsen var udgivet Embedsetater og delvis trykt Registraturer. Paa at sikre de netop nu truede Privatarkiver arbejdede en af Videnskabernes Selskab nedsat Kommission fra 1922, medens en anden Kommission siden 1906 har søgt at tilvejebringe Oplys-

¹ De følgende Referater er udarbejdede paa Grundlag af Resuméer, indsendt af de forskellige Foredragsholdere.

² Grundtræk af Fremstillingen var forud meddelt Koreferenterne fra de andre nordiske Lande.

ninger om litterære Kilder til dansk Historie i Udlandet. Den systematiske Gennemarbejdelse af Vatikanarkivet ved skandinavisk Samarbejde var ved sin Afslutning. Erichsens og Krarups Bibliografi vil snart foreligge fuldendt.

Bearbejdelse af Kilderne: Det i 1877 stiftede Selskab for Udgivelse af Kilder til dansk Historie har virket til at højne hele Udgivervirksomheden; jævnsides det har især Rigsarkivet udrettet meget, dog ogsaa flere paa egen Haand arbejdende Udgivere. Dels Stednavneudvalget, dels Dansk Folkemindesamling har samlet et stort velordnet Stof.

Fremstillinger: Blandt Tidsskrifterne har Historisk Tidsskrift opretholdt sin førende Stilling, men jævnsides det findes mange andre, hvoriblandt særlig skal nævnes de lokale Tidsskrifter, udgivne af de historiske Amtsforeninger. Der findes af disse henved 20 med over 10,000 Medlemmer; den i 1909 stiftede »Dansk historisk Fællesforening« har virket godt til at højne denne Virksomhed. En Frugt af Organisation er ogsaa de store Leksika: Salmonsens giver meget historisk Stof, og rent historiske er de biografiske Leksika, Brickas og det snart fuldendte Dansk biografisk Haandleksikon. Endelig har Organisationen vovet sig til den store Opgave at tilvejebringe en samlet Fremstilling af hele Danmarks Historie, bygget paa umiddelbart Kildestudium, men »Danmarks Riges Historie« er dog især de enkelte Forfatteres selvstændige Arbejde, selv om man nok nu, da man har faaet Værket paa Afstand, ser et vist Fællespræg over det hele.

Saaledes har det organiserede Arbejde været frugtbringende, men ganske vist, Hovedsagen vil altid være, hvilke Forskere der arbejder.

Referent for Finland: Arkivar, Docent fil. dr. Kaarlo Blomstedt:

Den finske Historieforskning og dens Organisation er i visse Henseender gaaet langsommere fremad, end det har været Tilfældet i de øvrige nordiske Lande. Som Følge af Finlands tidligere statslige Stilling har dets Historikere altid været og er fremdeles tvunget til i stor Udstrækning at anvende Kildemateriale, som findes i Arkiver uden for Landets Grænser. Samme Grund har ogsaa givet det Materiale, som findes i selve Finland, en særlig Karakter. Det finske Senatsarkiv, opstaaet i Aarene 1810-11, modtog i Følge Fredstraktaten mellem Sverige og Rusland en Række Arkivafleveringer fra Stockholm fra de forskellige Grene af Landets lokale Administration i Svensketiden, først og fremmest de i

det svenske Revisionsværk samlede Kameralarkivalier vedrørende Finland. Desuden begyndte man at indsamle Akter fra Centraladministrationens Kontorer og erhvervede endelig ved Køb og Gave forskellige inden- og udenlandske Samlinger fra ældre og nyere Tid. 1869 forandrede Senatsarkivet Navn til Finlands Statsarkiv.

Blandt de vigtigste Nyerhvervelser fra den seneste Tid kan anføres Generalguvernørkanselliets Arkiv og det finske Statssekretariats Arkiv fra Petersborg. Blandt Brevsamlingerne maa nævnes den store Armfeldtske Samling fra Aminde Gods og den Aminoffske Rilakssamling. Hverken Statsarkivets Kataloger eller dets Aarsberetninger foreligger trykt. Reinh. Hausens kortfattede Skildring af Arkivets Udvikling er ganske forældet. En ny detaljeret Oversigt over dets Organisation og Samlinger er dog under Arbejde. Spørgsmaalet om Oprettelse af Landsarkiver har i flere Aartier været drøftet og synes nu endelig at staa overfor sin Løsning. Samtidig er en Omorganisation af Landets hele Arkivvæsen under Forberedelse. Righoldige Haandskriftssamlinger findes i Finlands offentlige Biblioteker, navnlig i Helsingfors. Gennem systematisk Afskrivning af Kilder i skandinaviske og andre udenlandske Arkiver har man yderligere søgt at fremme Forskningen. En stor historisk Bibliografi for Finland er under Forberedelse. Talrige »Urkund«-publikationer er udgivet af private Forskere, af Statsarkivet og af de videnskabelige Samfund.

Af Landets historiske Tidsskrifter er det ældste Finska Historiska Samfundets Aarsskrift, den dobbeltsprogede »Historiallinen Arkisto«, som stadig udkommer; siden har ogsaa andre videnskabelige Samfund begyndt at udgive historiske Aarsskrifter. Almindelige historiske Tidsskrifter er »Historiallinen Aikakauskirja« (grundlagt 1902) og »Historisk Tidskrift för Finland« (grundlagt 1916). Lokale Foreninger virker for at vække historisk Interesse. Vigtigst er dog det finske Historiske Samfund, som nærmest svarer til andre Landes Akademier og i sin 50-aarige Tilværelse har samlet alle Finlands mest fremstaaende Historikere. De forskellige Samfund har i Fællesskab løst flere Opgaver. Yderligere har en Række Historikere samarbejdet ved biografiske Leksika, ved systematisk Indsamling af genealogisk Stof etc. Vanskelige Forhold, Mangel paa tilstrækkelige Kræfter og Penge forklarer, at Resultatet er blevet mindre end ønsket.

Foredragsholderen fremhævede til Slut de Vanskeligheder, som det volder Forskere at skaffe sig Overblik over det Arbejde, som udføres i de øvrige nordiske Lande. For at raade Bod paa disse Vanskeligheder tænkte han sig Muligheden af, at hvert Aar

et Hefte af et Tidsskrift skulde beskæftige sig med et af de nordiske Lande. Hvert Land skulde have en Redaktionskomité, som skulde bestemme, hvilke Arbejder der burde refereres. Han henstillede sit Forslag til Præsidiets og Mødets Opmærksomhed.

Referent for Island: Prof. Dr. phil. Páll Eggert Ólason.

Som bekendt findes en Mængde islandske Haandskrifter fra alle den islandske Litteraturs Aarhundreder spredt rundt omkring i mange Biblioteker, de yngre i Nationalbiblioteket i Reykjavik, de ældste ikke mindst udenfor Landet, i Danmark (særlig i den Arnemagnæanske Samling, det kgl. Bibliotek o. s. v.), i Sverige (Kungl. Biblioteket i Stockholm, Universitetsbiblioteket i Uppsala), i Storbritannien (British Museum, Bodleian Library i Oxford, Advocates' Library i Edinburgh o. s. v.); endog i Paris (Bibliothèque nationale) findes der islandske Haandskrifter. Af den gamle Litteratur er næsten alt blevet tilfredsstillende udgivet. Det samme kan siges om Arkivalia, Diplomer og andre Brevskaber til omtrent 1550, der findes samlet i *Diplomatarium Islandicum*, som nu er udkommet i elleve Bind. Det historiske Materiale fra de senere Aarhundreder er derimod langt fra saa gennemgransket, skønt der i den senere Tid er gjort et ret stort Arbejde i denne Retning.

Af Arkivalierne er de fleste fra de senere Aarhundreder at søge i Nationalarkivet i Reykjavik, skønt ogsaa en Del fra disse Aarhundreder er spredt i Haandskriftssamlinger uden for Island. Egentlige Embedsprotokoller er ikke af ret gammel Dato paa Island. Der findes dog gamle Brevbøger, Samlinger af Domme o. s. v.; desuden er der særlig fra Bispestolene og Klostrene bevaret en Række Ejendomsfortegnelser, de ældste endog meget gamle. Kirkebøger findes fra det 17. Aarhundrede, men bliver først almindelige fra Slutningen af det 18.; Altingsbeslutninger, Love o. s. v. kan man finde samlet allerede i det 16. Aarh., men regelmæssige Altingsprotokoller begynder i 1631. Fra Administrationens Omraade, saavel den højere som den lavere, findes der en Del fra det 17. Aarhundrede, men en regelmæssig Protokolføring kan dog heller ikke siges at være gennemført før i det 18. Alle saadanne over 30 Aar gamle Sager skal nu opbevares i Nationalarkivet i Reykjavik.

Udforskningen af Materialet er præget af, at der paa Island fra gammel Tid er bevaret blandt Folket en stærk historisk Interesse. Den gamle Litteratur, Sagaerne, er alles Ejendom. De første Bøger, Børnene læser efter ABC'erne, er Sagaerne; Almuen kan dem udenad og diskuterer gerne omtvistede Punkter, ja tager

endogsaa psykologiske Momenter under Drøftelse. Ogsaa moderne videnskabelige historiske Værker er imidlertid naaet ud til den islandske Almue, saavel Landbefolkningen som Fiskerne.

Alligevel maa man stadig huske, at Islænderne paa selve Island kun tæller omtrent 100,000, foruden ca. 30-40,000 i Amerika. Det er derfor en Selvfølge, at det er sværere helt at opofre sig for Videnskaben end i de store Kulturlande. Det har derfor vist sig særlig tjenligt for Granskningen saavel som for Udgivelsen af det historiske Materiale, at man dannede Sammenslutninger, Selskaber, til Fremme deraf. Særlig fortjener at nævnes det islandske litterære Selskab (*Hið íslenska bókmenntafélag*), der blev stiftet i 1816 og har udgivet en Mængde historiske Skrifter, foruden det allerede nævnte *Diplomatarium Islandicum*, t. Eks. *Tidsskrifter* (*Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmennta*, *Tímarit hins ísl. bókmenntafélags og Skírnir*), der indeholder mange udmærkede Arbejder angaaende islandsk Historie. Men ogsaa særskilte Værker af høj Rang findes blandt Selskabets Udgaver, som jeg skal tillade mig at henvise til. Endvidere findes der en historisk Forening (*Sögufélagið*), som udgiver historiske Arbejder, særlig *Kildeskrifter* fra den senere Tid, og desuden et særskilt *Tidsskrift* (*Blanda*). Det arkæologiske Selskab (*Hið íslenska fornleifafélag*) er 46 Aar gammelt og udgiver et *Tidsskrift*, der udkommer en Gang aarlig. De her i København til enhver Tid værende Islænder har virket i samme Retning. Jeg skal blot eksempelvis nævne *Det nordiske Oldskriftselskab*, *Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur*, begge Selskaber, som har gjort sig fortjent af den gamle Litteratur. Mindre bekendt er det maaske, at der ogsaa her i København findes et yngre islandsk Selskab, stiftet for en 15 Aar tilbage, *Hið íslenska fræðafélag* (det isl. *Litteratur-Selskab*), som allerede har indlagt sig store Fortjenester ved Udgivelsen af *Kildeskrifter* fra den senere Tid saavel som af selvstændige historiske Arbejder. Blandt Islænderne i Amerika findes der et Selskab, der tildels arbejder i historisk Retning (*Þjóðræknisfélagið*), ligesom *Islandsk-Amerikanerne* ogsaa har faaet samlet sig en *Landnámabog*, d. v. s. *Beretninger om Islændernes Bosættelse derovre fra første Færd til denne Dag*.

Man kan derfor sige, at den historiske Interesse følger Islænderen, hvorhen han end gaar.

Tilslut kan det nævnes, at det unge islandske Universitet, der blev oprettet i 1911, naturligvis ikke mindst anser det for sin Pligt at fremme den historiske Granskning, hvad der da ogsaa skønnes af en Række Værker, som er fremkommet fra dets Lærere.

Referent for Norge: Professor Oluf Kolsrud.

For det sidste Hundreedaars Organisation af norsk Historieforskning blev Grundlaget lagt i Aarene ca. 1830-1860, da G. F. Lundh, R. Keyser, P. A. Munch og C. Lange søgte at skabe Samling og Samarbejde i Studiet og Værnet af det historiske Materiale, og da Sansen blev vakt for Opgaven baade som Statssag og som frivillig Sag. Jævnstidigt Oprettelsen af arkæologiske Musæer, Stiftelsen af »Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring« og Organisationen af Rigsarkivet og det første Provinsarkiv gik et flittigt Arbejde med Udgivelsen af historiske Kildeskrifter og Studier, altsammen dog paa privat Initiativ og uden indbyrdes Sammenhæng. Saaledes blev Kongesagaer og norrøne Litteraturværker udgivet i spredte Enkeltudgaver, uden at det lykkedes at gennemføre Munchs Plan om et Corpus scriptorum rerum Norvegicarum (1853). Derimod blev der med offentlig Støtte grundlagt tre store Monumenta-Publikationer: 1834 Norges gamle Love, 1846 Diplomatarium Norvegicum og 1857 det Norske Historiske Kildeskriftfonds Række af Kildeskrifter.

Paa denne nationale Nybrydningsperiode, da det for norsk historisk Granskning gjaldt at frigøre sig fra den nedarvede Forbindelse med Danmark og skabe egne Institutioner, fulgte en rolig opbyggende Virksomhed, baaret af den realistisk-kritiske Generation ca. 1860-1900 og ledet af Mænd som O. Rygh, S. Bugge, M. Birkeland, G. Storm og Y. Nielsen. Medens der i Musæumsarbejdet foregik en stærk Udvikling og en ny Musæumstype opstod, den kulturhistoriske (1894), blev Hovedlinjerne for Arkivorganisationen trukket op af Birkeland (1877), der knæsatte Proveniensprincippet som Grundlag for Ordningen af Arkivsagerne og fastslog Adskillelsen mellem Rigsarkivet og de lokale Embedsarkiver. Medens Rigsarkivet samlede sin Virksomhed om sit indre administrative Arbejde, holdt Udgivelsen af Kildeskrifterne sig indenfor de Rammer, som var grundlagt i den foregaaende Periode, dog udvidet bl. a. med et norsk Runeindskriftsværk. I 1869 stiftedes Historisk Forening, som begynder Udgivelsen af Historisk Tidsskrift og en Række almenlæselige Kildeskrifter fra nyere Tid. I 1878 paa-begyndes paa offentlig Bekostning den systematiske Udforskning af Stednavne med Publikationen »Norske Gaardnavne«.

I det 20. Aarhundrede faar den nationale Historieforskning en rig og mangfoldig Vækst og viser alsidig Interesse for nye Op-gaver. Den levende Sans for den lokale Bygde- og Byhistorie saavel som for de forskellige Sider af det historiske Liv i hele Nationen

fremkalder ogsaa en stærkere Trang til organiserede Arbejdsformer. En stor Norges Historie (1909-17), som skyldes et Samarbejde mellem 6 Historieskrivere, indfører Organisationsprincippet i den videnskabelige historiske Fremstilling og bliver i saa Henseende Forbilledet for en Række større historiske Arbejder. Den lokalhistoriske Forskning organiseres dels i lokalhistoriske Foreninger, særlig talrige siden 1908 (nu ialt ca. 30 Foreninger med 26 Aars- og Tidsskrifter), dels i Udformningen af Planer for større lokalhistoriske Monografier, udarbejdet paa Grundlag af systematisk Arkivforskning. Med Udgangspunkt i Historisk Forening grundlægges i 1921 Landslaget for Bygde- og Byhistorie. Værnet om de materielle Fortidsminder nyorganiseres — for Forhistorien i Tilknytning til 5 arkæologiske Hovedmusæer ifølge Lov af 1905 — for den historiske Tid under Ledelse af en Rigsantikvar (1912) i Samarbejde med Fortidsmindesmærke-Foreningen saavel som de talrigt fremvoksende kulturhistoriske Musæer. Indsamlingen og Studiet af den mundtlige Folkeoverlevering faar sit Centrum i et Universitetsinstitut, Norsk Folkemindesamling, 1914. Ogsaa for en Række andre specielle Grene af den historiske Forskning blev der skabt særlige Organer eller lagt større Planer, saaledes indenfor Litteratur-, Kirke-, Skole-, Kunst- og Haandværkshistorien, de forskellige Grene af Erhvervshistorien (Landbrug, Søfart, Industri o. s. v.), Krigshistorien, Genealogi, Biografi og Bibliografi. Indenfor Arkivvæsenet havde den indre teknisk-administrative Udvikling Hovedinteressen. I Udgivelsen af historiske Kildeskrifter paa offentlig Bekostning skete der en Omorganisation for at skabe Samarbejde mellem de forskellige Institutioner, som har deres Opgaver paa dette Omraade: Kildeskriftfondet, Diplomatariet, den Retshistoriske Kommission og Rigsarkivet som Udgiver af Kildeskrifter. Dette Arbejde faar i 1922 et Bindeled i Norsk Historisk Kildeskriftraad og et Centrum i Historiografisk Samling under Ledelse af en Registratør af norske Kildeskrifter.

Referent for Sverige: Førstearkivar fil. dr. Erik Naumann.

Foredragsholderen skildrede i store Træk det svenske Arkivvæsens Udvikling med stærk Betoning af Rigsarkivar Emil Hildebrands organisatoriske Indsats. Oprindeligt var Rigsarkivet kun Kancelliets Arkiv; ogsaa de forskellige andre Kollegier havde deres egne Arkiver, af hvilke det vigtigste, Kammerarkivet, samtidig med Rigsarkivet fik sin første Organisation i Gustav II Adolfs

Tid. Hildebrand søgte indenfor Rigsarkivet at oprette et administrativt Arkivdepot for samtlige Kollegier. Formelt kom det aldrig i Stand, men opstod dog faktisk gennem Afleveringer af ældre Arkivsager fra de forskellige Embedskontorer og Institutioner, Kommercekollegiet, Statskontoret, Kammerretten, Svea Hofret, Medicinalbestyrelsen, Rigsgældskontoret, Flaadebestyrelsen etc. Den foreløbige Afslutning paa denne Udvikling danner Rigsarkivets Overtagelse af Kammerarkivet i 1922, forberedt gennem lange Tidens Forhandlinger og for en stor Del gennemført ved Rigsarkivar Sam Clasons Arbejde. Rigsarkivets Udvikling til den centrale Myndighed for Rigets hele Arkivvæsen belystes gennem en Oversigt over de forskellige Arkivbestemmelers Tilblivelse og Indhold, Arkivloven 1900, Ordningsplanerne fra 1903, Inspektionsbestemmelserne 1906 og Arkivloven 1924. Landsarkivorganisationens Udvikling skildredes, saavel som Proveniensprincipets Gennemførelse. (Jvnf. Hildebrands Afhandling 1902 om Proveniensprincipets Anvendelse ved Ordningen af offentlige Arkiver). I denne Forbindelse omtaltes Rigsarkivets forvaltningshistoriske Arbejder, navnlig J. A. Almquists Bergskollegium och bergslagsstaterna (1909), Kommerskollegium och rikens ständers manufakturkontor samt konsulsstaten (1912-15) og Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523-1630 (1917-23) samt S. Berghs Undersøgelser vedrørende Kancelliets Diarier, Raadsprotokoller og hans Skildring af det svenske Rigsarkivs Historie 1618-1837. Uløste er Spørgsmaalene om en Udvidelse af Rigsarkivets Lokaler og om Oprettelsen af et Landsarkiv i Norrland. Blandt nylig erhvervede Samlinger nævntes Manderströms Papirer og den 1926 købte Del af Dronning Kristinas Arkiv i Azzolino-Samlingen. Til Slut meddeltes nogle Oplysninger om Krigsarkivet, Flaadens og Rigsdagens Arkiver samt om det kgl. Biblioteks og Universitetsbibliotekets Haandskriftssamlinger.

Blandt større Foretagender, som vidnede om flere Forskeres Samarbejde, nævnte Foredragsholderen Sveriges historia till våra dagar og Svenska folkets historia, Svenskt biografiskt lexikon, og Stadshistoriska institutet og dets Virksomhed, Værkerne om Göteborgs og Helsingborgs Historie saavel som Generalstabens Forskninger vedrørende de svenske Krige 1611-48, endelig det planlagte Værk om Rigsdagens Historie.

Prof. Dr. phil. Edv. Bull: Jämtlands stilling til Norge og Sverige indtil Syvårskrigen.

Foredragsholderen fremhævede, at medens Skaane ved Afstaaelsen til Sverige i 17. Aarhundrede var et rent dansk Land og

Bahuslen et rent norsk, var noget lignende ikke Tilfældet med Jämtland. Interessen ved Studiet af dette Landskabs Historie knytter sig ikke til noget Slags »Nationalitetsskifte«; det har til de skiftende Tider været stærkt paavirket, snart mest fra Sverige, snart mest fra Norge; men det har lige til 17. Aarhundrede i det væsentligste levet sit eget Liv. Da Diplomerne fra 14. til 16. Aarhundrede er meget talrigt bevarede, lader det sig derfor gøre under særlig gunstige Forhold at studere det primitive hjemmenvoksne nordiske Bondesamfund.

Foredragsholderen mente at kunne paavise, at Landet først mod Slutningen af 12. Aarhundrede kom under Norge, og at norsk Lov først blev indført et godt Stykke ind i 14. Aarhundrede; han skildrede det højt udviklede Selvstyre gennem Landstinget og de valgte Repræsentanter og fremstillede det økonomiske Liv, for hvilket Jagt og Fiskeri endnu i Begyndelsen af nyere Tid har spillet en større Rolle end Jordbrug; Handel — først og fremmest med Pelsværk — blev derfor en vigtig Næringsvej, og Penge har tidlig spillet en betydelig Rolle; den lokale Adel synes ogsaa at bygge sin Eksistens mere paa Pelsværkshandel end paa Godsrigdom.

Foredraget indgaar som Led i en større Bog om Jämtland.

Professor fil. dr. P. O. v. Törne: Hur födes kultur och dör?

Foredragsholderen understregede, at Kulturen overalt og stedse skabes af Menneskene. M. H. t. Kvaliteten er den alene afhængig af det geografiske Milieu og af den Folkestammes særlige Begavelse, som fostrer den. Spenglers Opfattelse af Kulturer som Organismer kan alene godkendes med den Modifikation, at Betegnelsen »Kulturer« regnes ensbetydende med Kulturformer. Da en Kultur skabes af et Folk indenfor dets historiske Bosætningsomraade, lever og dør den med dette, og er derfor ikke nogen fritlevende Organisme, som følger sin egen Lov. Ganske vist findes der altid en vis almindelig Overensstemmelse mellem Kulturfrembringelsen paa forskellige Steder og i forskellige Tidsperioder. Grunden er imidlertid, at det altid er Mennesker, som er dens Oprindelse, og at Menneskene altid i en vis Grad er konstante som kulturskabende. Endvidere er at mærke, at Kultur tydelig nok forbruger Menneskene, at med andre Ord et Kulturfolks Kraft for en væsentlig Del er afhængig af dets Evne til at bære Kulturen. Det er særlig dennes stadigt mere udprægede Mekanisering og Materialisering, som synes at virke langsomt dræbende. Et Kulturfolk, som neutraliserer Kulturens nedbry-

dende Indvirkninger ved at skabe sig aandelige Værdier og Idealer, har Udsigt til at sikre sig og sin Kultur en lang Levetid. Omvendt virker Isolering og Stagnation særlig ødelæggende. Det gamle Ægypten og Kina viser Isoleringens Farer. Kulturoverførelse er en vigtig Faktor; at en Kulturform kan mere eller mindre fuldstændigt overdrages fra et Folk til et andet, er i sig selv et Bevis paa, at Kultur ikke taaler Isolering og ikke vil blive staaende i en enkelt Type. Den nationale Kultur som Type er af den Grund et sammensat Fænomen. Grundlaget for al højere Kultur er Agerbruget. Meget tyder paa, at dette oprindeligt har hjemme paa ganske faa Steder. Ældst er det maaske i Landet ved det Indre af den persiske Havbugt, ved Eufrats Udløb. Her var Overgangen til Jordens Bearbejdelse saa let, at Besværet ikke kunde virke afskrækkende. Aarsagerne til Kulturernes Undergang er sammensatte, den væsentligste synes det at være, at Folkenes Livskraft udmattes. I hvert Fald har vi ikke, i det mindste i den historiske Tid, set nogen Kultur dø ud af sig selv. Et ydre krigersk Angreb har stedse foranlediget den endelige Undergang. Saaledes var det Tilfældet med den antike Verden, ganske særlig med det vestromerske Rige. Derfor maa man dog ikke se bort fra, at Tilintetgørelsen forberedtes gennem et indre Forfald, formindsket Forsvarsduelighed m. m.

Foredraget offentliggøres i Historisk Tidskrift för Finland.

Professor Dr. jur. og phil. Johs. Steenstrup:
Brydninger i Samfundet i Danmark før og under
Valdemarernes Regering.

Foredragsholderen gik ud fra, at det danske Rige langt fra at bestaa af løst sammenknyttede Stammer var en vel sammen-tømret Bygning. Uden dette vilde en Erobring af England have været umulig. Om Enhed vidnede ogsaa den overalt gennemførte ensartede Herredsinddeling, der næppe havde noget Sidestykke i andre europæiske Lande, ikke i Sverige og Norge. Samtidig med at paa disse Tider Købstadlivet med de nye Næringsveje rigt udfoldede sig i den østlige Del af Riget, derunder ogsaa i den paa Fjorde rige østlige Halvdel af Jylland, lukkedes Limfjorden mod Vest (ved Tiden 1100), og den vestlige Halvdel af Halvøen kom derved til at bevare et ældre, af det nye Røre upaavirket Præg. Det 12. Aarhundrede var Klosterrejsningens Tid; ogsaa i denne Henseende blev Vest-Jylland ikke revet med, men var helt klosterfattigt, i 6 af dets Byer grundedes der under hele den katolske Middelalder intet Kloster, knap nok milde Stiftelser. Gejstlig-

bedens voksende Særstilling inden for Samfundet maatte skabe Brydninger; dog forstod alle vore Konger, ikke mindst Valdemar Sejr, at have Besættelsen af Bispestolene i deres Haand. Ved Valg af Sognepræst var der tillagt Bispen mindst lige saa stor Magt som Bønderne. Den Valgret, som Bønderne (Menigheden) sagdes at have, maatte nødvendig være beskaaren ved, at ved Valg overhovedet aldrig simpel Majoritet var afgørende, Stemmer taltes ikke blot, men vejedes, og naar Stemmerne var splittede, havde andre Ret til at gribe ind. Kirken havde stor Betydning for at skabe Enhed af Land og Folk; uden Hensyn til deres Fødested fik Gejstlige Stillinger overalt i Landet, Klostrene stræbte efter at have Døtreklostre i andre Landsdele, Abbeder og Munke flyttedes fra Egn til Egn.

Professor A. R. Cederberg: Estlands historia under det danska väldet.

Foredragsholderens Redegørelse omhandlede navnlig den første estniske Biskop, Fulco, og Missionsarbejdet i Estland i den anden Halvdel af 12. Aarhundrede. Fulco har til den sidste Tid været en legendarisk Skikkelse, hvis Virksomhed i de baltiske Lande ogsaa i den nyeste baltiske Historieforskning, f. Eks. af den yngre Arbusow og Greiffenhagen, er bleven anset for meget tvivlsom. Paa Grundlag af en kritisk Gennemgang af Dokumenter, som nævner Fulco og hans Virksomhed, mente Foredragsholderen at kunne godtgøre, at Fulco i Slutningen af 1164 eller i første Halvdel af 1165 var bleven indviet som estnisk Biskop, og at det havde været Tanken at sende ham gennem Sverige til Estland, men at dette Foretagende muligvis var strandet paa Interess modsætningerne mellem Danskerne og Svenskerne. Fulco har senere besøgt Alexander III i Rom og er først i 1168 eller 1169 kommen til Danmark, hvorfra han det sidste Aar deltog i Toget til Rygen, som han har afgivet Beretning om. Muligvis har han først i 1170 begivet sig til Estland. Om Arbejdet her har han underrettet sine Foresatte, og vi maa gaa ud fra, at de saakaldte Tusculanerbreve, som omhandler Estland, er en Følge af Fulcos Meddelelser til Paven. Et Tog til Estland blev rimeligvis en Følge, og tillige at Munken Nicolaus, som var Estlænder og havde til Huse i Klostret i Stavanger, fik Befaling til at begive sig til Estland. Foredragsholderen mente at kunne sætte Olav-Legendens Beretning om de to estniske Ynglinge i Forbindelse med Munken Nicolaus og Toget til Estland i Begyndelsen af 1170erne. Det er muligt, at Fulcos Ophold i Estland varede til 1176 eller 1177, da han, maaske i Selskab med sin Foresatte og Beskytter Erkebiskop Eskil,

rejste til Frankrig. 1178 er han dog rede til at vende tilbage til sit Bispedømme. Fulcos senere Skæbne er ukendt; i Aaret 1180 omtales han i et Pavebrev og var da i Live.

Foredragsholderen omtalte ogsaa Hypotesen, at Fulco skulde være identisk med Missionærbiskoppen Folquinus i Finland. Givet er det, at Fulco ikke har kunnet være i Finland tidligere end 1178, men muligt, at et Besøg har fundet Sted efter dette Tidspunkt. Flere Omstændigheder taler i denne Retning, Biskop Rodolfus' formodede Død i 1178, Konkurrencen mellem Danske og Svenske og Erkebiskop Absalons Planer om en politisk Expansion paa Østersøkysterne. Noget Bevis foreligger dog ikke, og Justeens Biskopkrønikes Meddelelser om Folquinus er i direkte Modstrid med Hypotesen.

Lektor Dr. phil. Henrik Ussing: Et dansk Landsbysamfund efter Udskiftningen (Als).

Det er Livsførelsen i Landsbysamfundet i det 19. Aarhundrede efter Udskiftningen, Foredragsholderen vil fremstille. Landsbysamfundets Organisation inden Maskindriften var paa Als en kraftigt udpræget dansk Kulturform, der længe har bevaret sin Oprindelighed. Landsbyens Husholdning hvilede i sig selv og var saa at sige uafhængig af Omverdenen. Store og Smaa i Landsbyen var i Samarbejde og de faa Haandværkere inddragne i den fælles Økonomi. Smeden faar »Smedeland«, Hjulmanden »Hjulmandsland«, d. v. s. en Jordlod for at gøre noget Arbejde gratis for Bønderne. Bønderne skal til Gengæld passe Smedens og Hjulmandens Jord. En udpræget Naturaløkonomi var den økonomiske Livsform: Arbejde for Arbejde. Udskiftningen kom ikke til at bryde dette Fællesskab i Arbejde; det fortsattes, men omformedes efter Tidens Krav og gik siden over i Andelsbevægelsen.

Trangen til at »lægge Lav«, danne smaa Sammenslutninger til Arbejdsudførelsen omtaltes, og mange Smaatræk og Erindringer om gamle Tidens Skik anførtes.

Professor fil. dr. Eli Heckscher: Merkantilismen som samhällsupfatning.

Foredragets Hensigt var ikke at give en Totaloversigt over Merkantilismens Idéindhold, men kun at vise dens Opfattelse af de almindelige sociale Sammenhæng og deres politiske Behandling, skilt fra de økonomiske i begrænset Forstand og fra Merkantilismens økonomiske Teori. Medens dens økonomiske Politik og økonomiske Teori er særlig knyttet til, hvad der gik forud, til

Middelalderen, og Forskellen fra den følgende Tid, fra Liberalismen, er overmaade stor, forholder det sig lige modsat med Merkantilismens Samfundsopfattelse. Det »moderne« eller liberale er her saa stærkt fremherskende, at man fristes til at spørge, hvorfor Merkantilisterne ikke naaede til et rent liberalt Stade. Fra dette Udgangspunkt gennemgik Foredragsholderen Merkantilismens Forhold til Friheden, til Moralen, til Religionen, og efterviste den Rationalisme, som beherskede dens hele Opfattelse, delvis med Rod i Renæssancen; Sammenhængen med Naturretten blev særlig stærkt fremhævet, og talrige Eksempler fra saavel de ledende Statsmænds (især Colberts) Praksis som Ytringer af de merkantilstiske Forfattere, bl. a. Petty — Flertallet fra det 17. Aarhundrede — belyste Fremstillingen. Til Slutning besvaredes Spørgsmaalet om, hvad der skilte Merkantilismens Samfundsopfattelse fra Liberalismens; det vistes at være, at den sociale Kausalitet, som Merkantilisterne var ganske overbeviste om, ikke i deres Øjne uden Indgriben ovenfra medførte Gavn for Samfundet i dets Helhed, medens de Liberale, og i første Række Adam Smith, mente, at denne Kausalitet, »ligesom ved en usynlig Haand« ledede de Næringsdrivende til at gavne Samfundet, naar de kun stræbte til størst Fordel for egen Regning.

Foredraget er offentliggjort i Dansk historisk Tidsskrift 9. Rk. V. Bd. S. 1.

Fru Dr. phil. Lis Jacobsen: Runemindesmærker som Grundlag for historisk Forskning.

Ved Gennemgang af forskellige Runeindskrifter paaviste Foredragsholderen, at der ogsaa i den nyere Forskning er Tilbøjelighed til — ligesom hos Fortidens Runologer — ikke at skelne mellem det faktisk bevarede og det af Forskeren konstruerede. Foredragsholderen hævdede saaledes, at det var uholdbart med Wimmer at henføre Sjælle-Stenen til Jomsvikingerne eller Kolind-Stenen til Svolderslaget. Ligeledes paavistes Uholdbarheden af Tolkningen af Sønder Vinge-Stenen (se nu herom *Acta Philologica Scandinavica* I 207 ff.) — Vanskeligheden ved uhildede Gengivelser af Indskrifterne omtaltes, bl. a. med Henviisning til Magnus Petersens af Rafn paavirkede Tegninger af Piræus-Løven. Det vistes, at adskillige af Gengivelserne i Wimmers store Runeværk er stærkt subjektivt bestemte, og at ikke blot Læsningen, men ogsaa Tolkningen og Kronologien kræver en Revision. Som Eksempel paa dristig Kronologi anførtes W.'s Tidsfæstelse af Døbefonten i Aakirkeby. Foredragsholderen nævnede endvidere, at ligesom W. selv nærede en blind Tillid til sine egne Konstruktioner,

saaledes var der hos ikke faa af hans Benyttere en flagrant Mangel paa Kritik overfor W.'s hypotetiske Læsninger. Eksempler var den uforbeholdne Maade, hvorpaa flere Forskere havde benyttet Dele af Indskrifter, der fandtes paa afhugne Stykker af Stenene (Rimsø-Stenen, Bjarregrav-Stenen). Det gjaldt om, at Forskerens subjektive Følelse ikke tog Magten fra Aktstykkets objektive Beretning. Ved forsigtig Benyttelse vilde Runeindskrifterne være, om ikke en rig, saa dog en brugbar Kilde til Hjælp for den historiske Forskning. — Mange vigtige Opgaver var endnu uløste, saaledes Fastsættelsen af Ordenes konkrete Betydning (Dreng, Thegn, Styresmand, Landhyrde, Gode, Tul o. fl.). Et Samarbejde mellem Filologen og Historikeren vilde her være i høj Grad ønskeligt.

Professor fil. dr. Georg Wittrock: Gustaf II Adolfs adelsprivilegier.

Efter nogle indledende Bemærkninger om den historiske Litteraturs Behandling af Emnet skildrede Foredragsholderen, hvorledes Adelsprivilegierne af 1612 var bleven til, gjorde Rede for deres Indhold og efterviste, at deres indgaaende Forskrifter i mangt og meget giver et i høj Grad oplysende Billede af Adelens Opgaver inden for Statstjenesten, af dens retslige og sociale Stilling og af dens økonomiske Forhold. Det fremhævedes, at »frälseståndets« kraftige Deltagelse i Rigets Styrelse paa én Gang er den ideelle Aarsag til og det praktiske Vederlag for de Fordele, det nyder godt af. Rusttjenesten derimod havde paa Gustaf Adolfs Tid mistet sin tidligere Betydning. Denne Form for Løn for Adelens Tjenester var under de daværende Forhold naturlig og delvis nødvendig og blev først en Uretfærdighed gennem Standens stærke Tilvækst i Antal og Donationsvæsenets voldsomme Udvikling i Slutningen af Tredivaarskrigen. Sikkert er det dog, at det udviklede Privilegiesystem gav rig Lejlighed til Misbrug. Gustaf Adolf har selv i Hovedtrækkene sammenfattet de Klager, som allerede i hans Tid blev rettet mod Adelens Overgreb og Unladelssynder. At en skarp og gennemgribende Undersøgelse har været paatænkt, viser det bevarede Udkast til et Straffebrev, opsat af en betroet Kancellitjenestemand fra Karl IX's Dage, Mikel Olofson (død 1615). Dette Aktstykke blev dog aldrig udfærdiget; en Afregning i saa skarpe Former vilde have været ensbetydende med en Udfordring til hele Adelsstanden og staaet i altfor skarp Modstrid til Gustaf Adolfs hele Forsoningspolitik. Kun nogle mindre Ændringer i Privilegierne gennemførtes paa Rigsdagen 1617; og det blev mere gennem et nøje Tilsyn, øvet gennem Kammeret i Stockholm og gen-

nem Statholdere og Fogeder ude i Landet, at Regeringen stræbte, og som det synes i ganske stor Udstrækning med Held, at forhindre Misbrug. Til sidst paa pegede Forfatteren de slaaende Overensstemmelser, som i mange Henseender findes mellem de svenske Adelsprivilegier af 1569 og 1612 og de danske, saaledes som disse foreligger i de kongelige Haandfæstninger. Overensstemmelsen har sin Grund i den livlige Forbindelse og de ligcartede Samfundsforhold, men kan ogsaa i nogen Grad tyde paa umiddelbare svenske Laan fra danske Forbilleder.

Førstearkivar fil. dr. L. M. Bååth: Vatikanens arkiv och de nordiska forskningarne därstädes.

Foredragsholderen skildrede Indholdet i »Nordens største Middelaldersarkiv« gennem en Undersøgelse af de forskellige Seriers Kildeværdi, A-Kilder og B-Kilder. Til førstnævnte Gruppe hører udgaaede og indkomne Skrivelser, originale Regnskaber, Optegnelsesbøger etc., til den sidstnævnte Afskrifter, forberedende Regnskaber o. lign. I det store og hele indeholder Vatikanets Arkiv Ekspeditioner og Regnskaber; indkomne Sager findes først i Behold fra Middelalderens Slutning.

Til Gruppen Ekspeditioner hører det pavelige Kancellis og Datarias Regestaserier, for Kancelliets Vedkommende følgende fire: regesta Vaticana, regesta Avinionensia, regesta brevium og regesta supplicationum. Sidstnævnte Serie gik dog omkring 1378 eller ved det store Skismas Begyndelse over til Dataria, som ved denne Tid udskiltes af Kancelliet, og hvis anden Regestaserie kaldes regesta Laterana. Den almindelige Betegnelse regestum, regesta er forsaavidt vildledende, som Serierne indeholder Breve in extenso, alene med Forkortelse af Kancelliformerne. Registrum, regestrum, regestra vilde være en bedre Betegnelse og svare til Seriernes ejendommelige Beskaffenhed: ikke Koncepter, men Indregistreringer af Forlæg til Pavebreve, der skulde ekspederes paa Pergament som Buller, eller paa Papir, som Breve. Kun det Brev, som fandtes i Regesta, havde Retskraft, en Egenskab, som forudsatte en Registrering. Originalbullen var retsforpligtende for Modtageren og har selvfølgelig den højeste Kildeværdi; det samme gælder dens Indregistrering i Regesta. Regesta Avinionensia er en Originalserie af saadanne Indregistreringer og følgelig en A-Kilde; Regesta Vaticana er Afskrifter af den første og derfor en B-Kilde. Efter Avignonseriens Ophør bliver Regesta Vaticana en A-Kilde hele Middelalderen ud.

Den højeste Kildeværdi maa af lignende Grunde tillægges Datarias regesta supplicationum og regesta Laterana. Den første Serie har endda en Smule højere Kildeværdi end den sidste. Sup-

plikregesta er Udtryk for den pavelige Provisions- og Reservationsmyndighed og indeholder Suppliker, som fik fuld Retskraft, naar de dateredes; deraf Navnet Dataria. I regesta Laterana oktrojeres Suppliken gennem en pavelig Ekspedition, for hvilken Suppliken altsaa er retsgyldig Forlæg og desuden ofte indeholder mere end Bullen.

Med Hensyn til Regnskabsmaterialet, tilhørende det apostoliske Kammer og Kardinalkollegiets Kammer, paaviste Foredragsholderen, hvorledes Reglen om den højeste Kildeværdi fører til en Adskillelse mellem reviderede og ikke-reviderede Regnskaber, af hvilke de sidste har Værdi som B-Kilder. Indenfor Castel San Angelo-Arkivet og flere af de saakaldte Armaria findes en broget Samling A- og B-Kilder, som alene kan adskilles ud fra den nævnte Regel, der ogsaa giver Forskningen det sikreste Herredømme over Vatikanets store Arkivmasser.

Foredragsholderen sluttede med en Oversigt over de fællesnordiske Undersøgelser i Vatikanarkivet og navnlig over de senere Aars Revisionsarbejde, hvis Resultat han opgav til omkring 35 pCt. af det tidligere Udbytte. Det er af største Betydning, erklærede han, at ogsaa Revisionen for den endnu manglende Del af Middelalderen bliver afsluttet af samtlige nordiske Lande.

Professor fil. dr. August Hahr: *Danska borgbyggnader och svenska Vasatidsborgar.*

Foredraget behandlede først i almindelige Træk den danske og den svenske Renæssancearkitektur, som i Hovedsagen er begrænset til Slotte og Borge, bygget af Kongerne eller den rige Adel. Til den Herregaardsarkitektur, som i Danmark udviklede sig i Løbet af det 16. og ind i det 17. Aarhundrede, finder man dog nu kun i ringe Grad noget tilsvarende i Sverige. Ogsaa de svenske Adelsmænd byggede ganske vist Slotte og Herregaarde, om end i ringere Udstrækning, men disse har i særlig Grad været udsat for Ødelæggelse. En Undersøgelse af det bevarede viser imidlertid, at det er *danske* Forbilleder, som i ikke ringe Grad ligger til Grund for Renæssancetidens svenske Adelslotte og deres nærmeste Forængere.

En Sammenligning mellem svenske og danske Adelsborge fra Unionstidens senere Decennier og ind i Vasatiden godtgør, at den skandinaviske Borgbygningskunst fik et Opsving efter 1483, da Kong Hans' Haandfæstning ophævede Dronning Margrethes 1396 udstedte Forbud mod Opførelse af befæstede private Gaarde. En hel Række nye stærke Borge opstaar i Sverige, opførte — ved Siden af den rektangulære — i kvadratisk, kubisk Form, en Type, som er ejendommelig for de svenske Lande, mulig stam-

mer østfra og længe benyttes. Eksempler er Örby Hus, Bergqvara, Eksjöhovgård, senere Lindholmen, Stensholmen, Sundholmen og, forøget med diagonale Hjørnetaarne, Penningby, Sundby, Åkerö etc. I Danmark bygges rektangulære Borge. I Glimmingehus opstaar en højt udviklet Type, hvis Rumfordeling og Hensyn til indre og ydre Forsvar gaar igen i flere samtidige eller lidt yngre svenske Borge: Torpa, Vik (det ældre), Utö, Ervallahus, Stora Dala, Kurt Rogges Hus i Strängnäs etc.

En ny Fase i Udviklingen repræsenterer Rygaard paa Fyn (1520-30) gennem Træskyttegangens Afløsning af en Stenskyttegang og Kældrens Bygning med Krydshvælvinger, baaret af en Midtrække korte Piller. En udkraget Stenskyttegang kan erstattes af en inddraget med Skydehuller og »Skoldehuller«, hvorpaa der findes flere Eksempler i Danmark og Sverige. Borgbygninger, der virker som ledende Eksempler, er de danske Hesselagergaard (1538), Borreby (1556) og Egeskov (1554). Ejendommeligt for dem er den rektangulære Type med ydre Hjørnetaarne paa den ene Langside og et mægtigt Trappetaarn paa Gaardsiden, medens Skyttegangen bibeholdes som tidligere. I sparsom Grad har Renæssanceformer trængt sig ind. Dette nye Mønster optages direkte af de svenske Adelsborge, Sturefors, Ekenäs, Tyresö, Tullgarn, Gräfsnäs o. a. Bortset fra den regulære Type af denne Slags, har man begyndt at bygge Hjørnetaarne (runde, ottekantede eller firkantede) paa de faste Huse. Som en Mode spredes de over hele Norden, ogsaa paa de private Borge. Deres Antal er sædvanlig 1, 2 eller 3. Ogsaa den mest udviklede danske Forsvarstype, den firlængede Borg med to diagonale Hjørnetaarne, repræsenteret af Eriksholm (1538), Torup (1550), Vidtsköfle (1553), alle i Skaane, faar en statelig svensk Efterfølger i Mörby i Uppland. Da nu ogsaa Ladegaardslængerne samles i en Firkant aaben mod Borgen og sammen med denne omgives af Kanaler og forsynes med Flankeforsvar etc., kan man sige, at den befæstede Adelsgaards sidste Svar var givet paa et Spørgsmaal, som Aarhundreder igennem havde plaget dens Ejere. Inden længe er imidlertid hele Forsvarssystemet opgivet til Fordel for en Herregaardsarkitektur, hvis Formaal er Bekvemmelighed og dekorativ Anselighed.

En vigtig Aarsag til denne paaviste interessante Lighed mellem danske og svenske Adelsborge, endogsaa langt efter Kalmarunionens Opløsning, turde ligge i de gamle Unionsslægters stadige økonomiske Sammenhold og Familieforbindelser. Danske Slægter ejede eller erhvervede Gods i Sverige, svenske i Danmark. Bielkeættens Historie giver mange Eksempler i denne Retning.

Foredraget vil — i betydelig udvidet Skikkelse — blive offentliggjort i K. Humanistiska Samfundets i Uppsala Skrifter.

Docent fil. dr. Jalmari Jaakkola: Till frågan om Finland och dess ställning i Norden under den tidigare medeltiden.

Ved Siden af Korstogtidens store svensk-finske Ekspansion langs den finske Bugt har man ofret altfor ringe Opmærksomhed paa den finske Ekspansion mod Nord og dens Betydning for Finlands Tilblivelse og dets kulturelle Forbindelse med det øvrige Norden. Allerede den Karelske Ekspansion fra Kyrialabotn og Ladoga langs Vandløbene mod Nord helt til »Karelska stranden« og Bjarmia, der saavel i Nord som i Syd staar i umiddelbar Kontakt med den nordiske Kultur, har været betydningsfuld saavel for Norden i dens Helhed som for Udformningen af det finske Omraade.

Den vigtigste Faktor i Finlands historisk-geografiske Tilblivelse er alligevel den vestlige Ekspansionslinje mod Nord. Saaledes danner siden den ældre Jernalder Kyststrækningen fra Halikkoviken mod Vest og videre langs den botniske Bugt mod Nord til Kumoelv og selve Kumoelvdalen rige gamle Kulturregne. Ved Kumoelvs øvre Løb bliver Kulturvejene de diametralt modsatte. Den ene gaar langs Vandløbene mod Sydøst til Hjertet af Tavastland og derfra mod Syd mod den finske Bugt samt mod Øst mod Karelernes Omraade til Kymene og Päijänne Vandsystemet. Vigtigere for den nordiske Historie var Ekspansionsvejene fra Kumoelvdalen mod Nord. Den ældste af disse har gaaet langs Kyrösjärvistråten til Syd-Österbottn, hvor en gammel rig Kystkultur — som i det 6. og 7. Aarhundrede har tydelige Forbindelser med Östersøen — før Aar 800 er bukket under eller helt har forandret Karakter som Følge af en finsk Kolonisation fra Kumoelvdalen, gennem hvilken en stor Del gamle Kulturomraader og Byer har faaet deres Navne. Ogsaa gamle Traditioner taler for en saadan Kolonisation. Det er heller ikke udelukket, at Striden om Syd-Österbottn og »Bottnen« afspejler sig i Kalevala, hvis bevisligen vestfinske Helte næsten udelukkende foretager deres Togter mod Nord, og hvis Heltenavne paa et lidet, organisk sluttet Omraade hidtil alene er konstateret i Egnen Nord om Kumoelvs øvre Løb.

Paa Grund af sine Undersøgelser ansaa Foredragsholderen sig berettiget til at betragte Kvænerne og deres første Fremtræden i det høje Norden, hvor de kom i Forbindelse med Nordmænd og Kareler, som et Resultat af en Ekspansion fra Syd-Österbottn, senere afløst af den i nordisk Historieskrivning omstridte »Birkalarörelsen«, som nærmest fra Birkalasogn ved Kumoelvs øvre

Løb banede sig Vej langs Näsijärvi-stråten mod den botteniske Bugt, langs dennes Kyst forbi den Karelerne tilhørende »Norra Stränder:« til den rige Lapmark Nord for Kemielv.

Professor fil. lic. Gunnar Suolahti: Finska prästerskapets sociala struktur och prästsläkternes utbredning under 1600- och 1700-talen.

Studiet af det genealogiske Materiale viser, at Flertallet af de betydende Præste- og Kulturslægter stammer enten fra Kystbyerne eller fra Kulturegnene i det sydvestlige Finland, hvor Befolkningen var tættest og den sociale Differentiering længst fremskreden. Slægternes Stamfædre var Borgere, Fogder eller Storbønder, altsaa Indehavere af Kapital. Deres Efterkommere forskansede sig i de bedste Egne samt dannede et formuende Præstearistokrati, som faldt i skarpt adskilte lokale Grupper. Slægterne søgte at holde sig hver paa sit Sted og understøttedes sædvanlig i denne Bestræbelse af Menigheden. Mellem Præst og Menighed bestod et urgammelt Trokabsforhold, og Menigheden gik i Arv i flere Generationer. En saadan fast bosat Slægt nedsank dog som oftest i et lavere Kulturniveau, og Bondepræsten blev den Præstetype, som Menigheden satte særlig Pris paa.

Denne Tendens modarbejdedes af Adelsens, Stiftstyrelsens og Regeringens Bestræbelser for at varetage sine Særinteresser ved Besættelsen af Præstembederne. Præster med Verdenskundskab, Lærdom og Formue, ofte udgaaede fra Kultur- og Handelscentre, begunstigedes fremfor Bondepræsterne, og Kløften mellem det rige, kultiverede Præstearistokrati og det øvrige Præsteskab udvidedes. Dette saa meget mere som Fattigfolks Børn i stadig større Udstrækning søgte at trænge sig ind i Præstekarrieren. Dette Element maatte dog nøjes med de fattigste Embeder og grundlagde ikke Præsteslægter af større Betydning.

Foredraget er blevet offentliggjort i Nordisk Tidsskrift.

Lektor fil. dr. Nils Wimarson: Riksrådet Schlippenbachs förhållande till Karl X Gustavs krigspolitik, med särskild hänsyn till Danmark.

Paa Grundlag af en Undersøgelse, hovedsagelig af Schlippenbachs Brevveksling med Kongen og dennes Broder Hertug Adolf Johan, af de i det kongelige Hovedkvarter i 1658 førte Raadsprotokoller samt af danske og franske Gesandtskabsrelationer gjorde Foredragsholderen den Opfattelse gældende, at Schlippenbach ikke har været den æventyrlige Krigsophidser og uforsonlige

Danskfjende, som man hidtil i Almindelighed har fremstillet ham; tvertimod var han Talsmand for den politiske Anskuelse, der betragtede Østrig som Hovedfjenden og vilde hente Sveriges Krigsbytte i Polen, og af den Grund anbefalede en forsonlig Politik mod Danmark, endogsaa efter Frederik III's Krigserklæring mod Sverige i 1657. Karl X Gustavs Opbrud fra Polen og Fremrykning mod Danmark i Sommeren 1657 havde i Virkeligheden ingen ivrigere og ihærdigere Modstander blandt Kongens Raadgivere end netop Schlippenbach. Derfor maa denne naturligtvis ikke betragtes som principiel Danskerven. Til Karl Gustavs Angreb mod Danmark har Schlippenbach, saa vidt Kilderne viser det, forholdt sig aldeles passiv, og hans berygtede Udtalelse til de danske Rigsraader i Ringsted, at det kunde være dem »lige saa gott att have en Konge, som hed Carolus, som en der heder Fridericus eller Christianus,« er ikke, som det almindeligvis opfattes, et Udtryk for Haan eller Fjendskab mod Danmark, men har en ganske anden Oprindelse og Formaal. Edén har, fremhævede Taleren, tydelig nok Ret i sin Paastand, at Schlippenbach ikke har øvet nogen som helst Indflydelse paa Karl Gustavs Politik; dog bør man til en vis Grad undtage Forhandlingerne med Brandenburg i Efteraaret 1656 og Overenskomsten i Labiau, under hvilke Schlippenbach, som Wittrock har gjort gældende, unægtelig fremtræder som Karl Gustavs Tillidsmand. I Aaret 1658 var Schlippenbach ligefrem i Unaade og vandt heller ikke i den følgende Tid Kongens fulde Tillid i politiske Anliggender. Derimod paa pegede Foredragsholderen, at flere Omstændigheder viser, at Schlippenbach i private Forhold har været Kongens og hans Broders personlige Tillids- og Mellemmand.

Foredraget indgaar som Led i et større Arbejde om Schlippenbach som svensk Politiker.

Dr. phil. P. Munch: Organiseret Studium af de sidste Aartiers politiske og sociale Historie.

Der har først i »Historisk Samfund«, siden mellem Professorerne i Nationaløkonomi og Historie og enkelte andre været ført Forhandlinger om en Organisation af Studiet af de sidste Aartiers politiske, sociale og økonomiske Historie. Man har været enige om, at Kildestoffet for dette Tidsrum er af saa mægtigt Omfang, at det er umuligt at trænge til Bunds deri og faa Oversigt derover gennem Enkeltmands Studier. Skal tilfredsstillende Resultater naaes, maa der skabes en Art Institut, hvor flere Forskere kan arbejde sammen efter en fælles Plan.

Man har tænkt sig to Hovedopgaver for et saadant Institut.

Den ene er Behandlingen af Danmarks Historie fra 1864 til Nutiden; der findes her et mægtigt, næsten ubenyttet Materiale: Rigsdagens Arkiv, ministerielle og kommunale Arkiver, Kommissionsarkiver, de store økonomiske Organisationers Arkiver, desuden en Række trykte, men ubearbejdede Kilder, Kommissionsbetænkninger, Aarsberetninger, Aviser o.s.v., endvidere en Rigdom af statistiske Publikationer, der kun i ringe Grad er inddraget under historisk Behandling. Dette Kildestof tillader en saa dybtgaaende Undersøgelse af Tidens Udvikling, som der ikke er Mulighed for for nogen tidligere Tids Vedkommende, men som ogsaa kræver et saa stort planmæssigt Arbejde, at det er uoverkommeligt for Enkeltmand. Den anden Hovedopgave er en Behandling af den sidste Tids internationale Historie. Der er her allerede en Rigdom af Fremstillinger, men næsten alle prægede i saa høj Grad af de særlige Interesser i det Folk, hvortil Forfatterne hører, at de kun i ringe Grad tilfredsstiller de Hensyn, der maa tages, naar saadanne Værker skal passe for de nordiske Landes Læsekreds.

Tanken er, at et saadant Institut, i alt Fald foreløbig, væsentlig maa bygges paa Tilskud fra de store Fonds, Carlsbergfondet og Rask-Ørsted Fondet. Skal Opgaven løses tilfredsstillende for den internationale Histories Vedkommende, er et Samarbejde med Forskere i de andre nordiske Lande nødvendigt. Det vil være ønskeligt, om Ledelsen af Historikermøderne tager Spørgsmaalet op til Overvejelse.

Undervisningsminister Fru Nina Bang: Lidt af det meget, Øresundstoldregnskaberne fortæller.

Fra 1497 til 1857, dog kun saa godt som uafbrudt Aar for Aar fra 1557, findes Øresundstoldregnskaberne bevaret — Storebeltsregnskaberne dog kun for en kortere Aarrække — med Opgivelse af Navn, Hjemsted og Afgangshavn, i de senere Aarhundreder ogsaa Bestemmelsessted for hver Skipper, der meldte sig paa Toldboden i Helsingør. Fra 1562 optegnes ogsaa Ladningen og for enkelte Nationer for en Aarrække Varernes Pris, alt naturligvis med de Mangler i Opgivelserne, som altid knytter sig til Toldregnskaber (sml. disse Aars Spritsmuglerier). Bestræbelser udfoldedes for at afbøde Smuglerier; navnlig fra omkring 1618 blev Tilsynet skrappere. Svenskerne Toldfrihed og deres Uvilje mod at opgive det toldfri Gods gør vel ogsaa Afbræk i Regnskabernes absolutte Opgivelser. Alligevel er Regnskabernes Tale klar.

Foredraget bragte adskillige Enkeltheder, der umiddelbart lader sig aflæse af Tallene, men holdt sig iøvrigt særligt til Udførslen paa Østersøen og behandlede udførligt de store Forskyd-

ninger, der fandt Sted saavel i Frekvensen paa de forskellige Dele af Østersøkysterne som de dybtgaaende Ændringer i Vareeksporten. Danzig og de Vest herfor liggende Havne, der i det 16. Aarhundrede var de stærkest frekventerede, gik tilbage. Sverige traadte frem, derefter Finland, de Øst for Danzig paa Østersøens Sydkyst liggende Havne og endelig St. Petersborg. Af Eksportvarerne gik det længe dominerende Korn tilbage og afløstes af Raastoffer: Jern, Træ, Hør og en enkelt Industrivare: Lærred, som navnlig Englænderne købte i Danzig og St. Petersborg.

Foredraget er bleven offentliggjort i Tidsskriftet »Tilskueren« i November 1926.

Professor Dr. phil. Halvdan Koht: Retsgrundlage for den finansielle oppgjørda mellom Danmark og Noreg 1815—1819.

Foredragsholderen tog sit Udgangspunkt i de modstridende Meninger, som fremkom baade i Samtid og i Eftertid, om hvorvidt Gældsopgøret af 1819 byggede paa Kieltraktaten eller ikke, og hvorvidt derved denne Traktat var bleven godkendt af Norge, og han omtalte særlig den Teori, som nylig er udviklet af Prof. N. Gjelsvik, at Opgørskonventionen vistnok bygger paa Kieltraktaten, men folkeretlig set er at betragte som en Overenskomst mellem Danmark og Sverige, som Norge saaledes blev staaende udenfor. Paa Grundlag af Aktstykker i det norske og det danske Rigsarkiv viste nu Foredragsholderen, at de norske og svenske Statsmagter under alle Forhandlinger omhyggelig sørgede for at markere Opgørsspørgsmaalet som en udelukkende norsk Sag; men ved Hjælp af Aktstykkerne godtgjorde han videre, at de forhandlende og kontraherende Parter fra først til sidst hævdede modsatte Synspunkter i Spørgsmaalet om Forholdet til Kieltraktaten, saaledes at Gældssagen til Slut blev ordnet, uden at nogen af Parterne fik paatvunget den anden sin Retsopfattelse.

Ved Forhandlingernes Afslutning 3. Juli fremførte Professor v. Bonsdorff paa finske Historikeres Vegne sin Indbydelse til nordiske Historieforskere til i Sommeren 1931 at afholde det femte nordiske Historikermøde i Helsingfors. Med enstemmig Tilslutning fra Forsamlingen udtalte Præsidenten, Prof. Aage Friis, en Tak for den i saa varme Udtryk fremsatte Indbydelse.

Allerede ved Stævnets første Forhandling, i Tilslutning til Redegørelserne for Organisationen indenfor nordisk Hi-

storiegranskning, havde Professor Halvdan Koht — næst efter at udtale sin Glæde over atter at høre Rigsarkivar Erslev, saa mange nordiske Historikeres Lærer — fremhævet, at der kunde være Anledning til at optage et fælles Arbejde i flere af de store udenlandske Arkiver. Nu, da de fælles nordiske Undersøgelser i Vatikan-Arkivet stod foran deres Afslutning, burde man vistnok vende Opmærksomheden mod Østersø- og Nordsølandenes Arkiver for en Udforskning af Handelshistorien. Lignende Tanker blev senere fremsat af Professor Oluf Kolsrud, som ønskede at faa tilvejebragt en fast Organisation for slige fælles nordiske Undersøgelser. Ved andre Lejligheder under Stævnet fremhævede Prof. Aage Friis Vigtigheden af at faa undersøgt de russiske Statsarkiver, medens Dr. P. Munch i sit Foredrag havde henledt Opmærksomheden paa Muligheden af at faa et Samarbejde i Gang indenfor Studiet af de sidste Tiaars internationale Historie.

Da der ved Stævnets Afslutning blev nedsat en Komité, som først og fremmest fik til Opgave at forberede det næste Historikermøde i Helsingfors, blev det ogsaa overdraget den at tage alle disse Tanker op til Undersøgelse og prøve Mulighederne for deres Gennemførelse. Komitéen kom til at bestaa af det danske Mødes Præsidium, Rigsarkivar Helge Almquist, Professorerne v. Bonsdorff, Edv. Bull, Aage Friis og Ólason samt Raadstuearkivar Axel Linvald. Tillige vedtog Forsamlingen at opfordre Professor Dr. phil. Lauritz Weibull til at indtræde som Repræsentant for Historikerne i Lund¹, samt bemyndigede Komitéen til eventuelt at supplere sig med andre Historikere, hvis Bistand maatte anses for værdifuld for Arbejdet i dets Helhed eller for Behandlingen af enkelte Spørgsmaal.

Med Præsidentens Tak til alle Deltagerne afsluttedes derefter Forhandlingerne.

¹ Prof. Lauritz Weibull har senere givet Tilsagn om at indtræde i Komitéen.

Som det altid er Tilfældet ved videnskabelige Stævner, beror Udbyttet ikke alene — nogle vil mene ikke engang i første Række — paa de egentlige videnskabelige Foredrag og Drøftelser, men nok saa meget paa Fagfolks Samvær og private Meningsudvekslinger. Det var ud fra lignende Betragtninger, at Mødets danske Ledelse havde besluttet at henlægge en stor Del af Stævnet til Sorø. Man har vistnok Ret til at betone, at der gennem de tre Dages nære Samvær kom en Sluttethed over Mødet, som ikke let kan opnaas under Opholdet i en Storby. Tilføjes maa det ogsaa, at det gode Arrangement — som skyldtes Skolens Rektor — saavel som det udmærkede Vejr i høj Grad bidrog til det vellykkede Resultat. Det var tillige de danske Historikere kært, at de fik Lejlighed til at vise deres nordiske Fagfæller en af vort Lands smukkeste og mest minderige Egne.

Forskellige Udflugter og Sammenkomster bidrog til at give Stævnet dets Karakter. Straks den første Aften, 29. Juni, var samtlige Deltagere af Københavns Kommunalbestyrelse indbudt til en festlig Sammenkomst paa Københavns Raadhus. Den følgende Aften var Deltagerne den danske Mødekomité's Gæster ved en Middag i Nimbs Selskabslokaler. Under Opholdet i Sorø fremviste Museumsdirektør Dr. phil. M. Mackeprang Sorø Kirke og var desuden Fører under en længere Udflugt til de arkitektoniske Mindesmærker i Omegnen. Et Foredrag af Professor Dr. phil. Vilh. Andersen om »Emner af Sorøs Litteraturhistorie«, ledsaget af Oplæsning af Brudstykker af Digtninge fra Holberg til Ingemann og holdt en smuk Sommeraften ved Foden af Akademiets Trappe ud til Søen, er senere privat og paa Prent blevet karakteriseret som Mødets smukkeste Oplevelse. Endelig foretog Deltagerne paa Stævnets sidste Dag, 4. Juli, en længere Udflugt over Roskilde og Slangerup til Fredensborg og Frederiksborg og derfra til København. Paa Fredensborg omtalte Prof. Aage Friis i korte Træk Slottets historiske Betydning, hvorefter Slotsforvalteren,

Oberstløjtnant Bjerring, var Fører paa en Rundgang i Slottet og Parken. Paa Frederiksborg Slot gav Museumsdirektør Docent Dr. phil. Francis Beckett en Række Meddelelser om Slottets Bygningshistorie, hvorefter de danske Deltagere var Førere for deres fremmede Kolleger under Besøget i Museet; Dagen, og dermed hele Stævnet, afsluttedes med en Middag paa Den kgl. Skydebane, givet af Bestyrelsen for Det national-historiske Museum paa Frederiksborg.